

PROBLEMS OF NATIONAL PUBLIC AND PRIVATE LAW

DOI: 10.46340/eppd.2021.8.4.12

Viktoriia Kaliuzhna

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6959-8704>

*Ordzhonikidze District Court of Zaporizhzhia,
Zaporizhzhia National University, Ukraine*

LEGAL CHARACTERISTICS OF THE ASSOCIATION OF CO-OWNERS OF AN APARTMENT BUILDING (CONDOMINIUM) AS A SUBJECT OF CIVIL LAW

Вікторія Калюжна

*Орджонікідзевський районний суд м. Запоріжжя,
Запорізький національний університет, Україна*

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄДНАННЯ СПІВВЛАСНИКІВ БАГАТОКВАРТИРНОГО БУДИНКУ (ОСББ) ЯК СУБ'ЄКТА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

The legal regulation of housing relations has undergone significant changes since the proclamation of Ukraine's independence, despite the invariability of the Housing Code of the Ukrainian SSR in 1983, which is based on outdated approaches to the Soviet era. Among them are the privatization of the state housing stock and the transition to addressing the issues of maintenance of apartment buildings and adjacent territories on a private legal basis. However, despite the adoption of the Law of Ukraine "On Associations of Apartment Building Co-Owners" in 2001, the creation and operation of associations of apartment building co-owners became widespread only in 2015, when a choice was made between self-management of an apartment building by its co-owners or a local government. Management company on the basis of the Law of Ukraine "On the peculiarities of the ownership of an apartment building", there are currently a large number of shortcomings, gaps and contradictions of current legislation, which raise problematic issues in resolving issues not only features of the legal status of apartment owners. legal relations (external relations), but also issues related to its legal personality and the solution of issues of a purely internal nature (internal relations), which relate to the functioning of its bodies. The lack of clear legal regulation, lack or inefficiency of the mechanism for resolving a number of problematic issues usually results in a refusal to satisfy claims when interested persons apply to the court, as the latter is only a law enforcement body that has no authority to create law.

Thus, the author in the article not only solves the scientific and theoretical nature of the legal status of the association of co-owners of apartment buildings (condominiums) as a subject of civil law, but also solves a number of practical issues, in particular, identifies features of judicial practice and the functioning of condominiums and disputes of property and non-property nature between condominiums and other independent participants in civil relations.

Keywords: association of apartment building co-owners, general meeting, legal personality, subject of civil law, legal entity, non-profit organization.

Постановка проблеми. Правове регулювання житлових відносин з часів проголошення незалежності України зазнало істотних змін попри незмінність Житлового кодексу Української РСР 1983 року, який ґрунтується на застарілих підходах радянської епохи. Серед них приватизація державного житлового фонду та перехід до вирішення питань утримання багатоквартирних будинків та прибудинкових територій на приватно-правових засадах. Та попри прийняття Закону України «Про

об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» 2001 року, створення та функціонування об'єднань співвласників багатоквартирних будинків набуло масового характеру лише в 2015 році, коли був поставлений вибір між самостійним управлінням багатоквартирним будинком його співвласниками чи призначеною органом місцевого самоврядування управляючою компанією на підставі Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку», наразі існує достатньо велика кількість недоліків, прогалин та протиріч чинного законодавства, які породжують проблемні питання у вирішенні питань не лише особливостей правового положення об'єднання співвласників багатоквартирного будинку в конкретних правовідносинах (зовнішні відносини), але й питання, які стосуються його правосуб'єктності та питань суто внутрішнього характеру (внутрішні відносини), які стосуються функціонування його органів. Відсутність чіткого правового регулювання, відсутність чи низька ефективність механізму вирішення низки проблемних питань має наслідком, як правило, відмову у задоволенні позовних вимог при зверненні зацікавлених осіб до суду, адже останній є лише правозастосовним органом, який не має повноважень творити право.

Загалом, існує потреба у вирішенні питань як науково-теоретичного характеру щодо правового положення об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (ОСББ) як суб'єкта цивільного права, так і практичного, зокрема, визначення особливостей судової практики вирішення спорів щодо створення та функціонування ОСББ, спорів майнового та немайнового характеру між ОСББ та іншими самостійними учасниками цивільних відносин.

Аналіз останніх досліджень з тематики. Останнім часом з'явилася низка наукових досліджень, присвячених відносинам в житловій сфері, проте, більшість з них орієнтована на вирішення питань захисту житлових прав у певному сегменті житлових відносин або ж, захисту окремої категорії суб'єктів житлового права. Серед них: М. К. Галянич «Приватноправові засади реалізації житлових прав громадян в Україні» (2008), А. А. Фігель «Цивільно-правовий захист житлових прав фізичних осіб» (2012), О. В. Мовчан «Цивільно-правовий захист житлових прав дітей» (2015), О. В. Коваль «Захист права на житло дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (2015).

Окремі дослідження, присвячені саме правовій характеристиці об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (ОСББ) як суб'єкта цивільного права до останнього часу не були предметом глибоких монографічних досліджень. Однак, враховуючи, що згідно ч. 7 ст. 4 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» об'єднання співвласників багатоквартирного будинку є неприбутковою організацією, вона може бути кваліфікована як непідприємницька юридична особа. Дослідженню непідприємницьких юридичних осіб як суб'єктів цивільного права присвятила своє дисертаційне дослідження Зозуляк Ольга Ігорівна: «Непідприємницькі юридичні особи як суб'єкти цивільного права: теоретичний та практичний аспекти» (2017) та Кочин Володимир Володимирович «Цивільні відносини у непідприємницьких товариствах та установах: теоретико-правові засади адаптації законодавства України до *acquis* ЄС» (2021). Проте, хоч роботи зазначених науковців і торкаються непідприємницьких юридичних осіб, тим не менше, в них вирішуються загальні питання, а відтак, питання правового положення саме ОСББ як особливого суб'єкта цивільного права, учасника цивільних відносин не були предметом дослідження зазначених науковців, хоча і торкалися окремих його аспектів.

Основний виклад. Юридична техніка складання нормативно-правових актів не є досконалою попри те, що здійснюються чималі зусилля в цьому напрямку. Застосування чіткого категоріального апарату та наукових правових дефініцій є запорукою мінімізації колізій нормативних актів, що регулюють різні види відносин, які, однак, мають спільні точки дотику. Застосування різних дефініцій чи їх змістовного наповнення, щонайменше, ускладнює правозастосування та не сприяє стабільності цивільних відносин. Не виключенням стала і сфера створення та діяльності ОСББ.

Звернемося до загальних положень ЦК України¹. Так, ст. 83 ЦК України визначає організаційно-правові форми юридичних осіб, які можуть створюватися у формі: товариства, установи та в інших формах, встановлених законом. Частина 2 зазначеної статті визначає, що товариством є організація, створена шляхом об'єднання осіб (учасників), які мають право участі у цьому товаристві, яка може в залежності від мети бути підприємницьким чи непідприємницьким товариством.

¹ *Цивільний кодекс України, 2003* (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України* <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>> (2021, червень, 21).

Закон України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» в свою чергу містить визначення, за яким об'єднання (ОСББ) створюється як непідприємницьке товариство для здійснення функцій, визначених законом, та, водночас, що це об'єднання є неприбутковою організацією, що не має на меті одержання прибутку для його розподілу між співвласниками (ст. 4).

Невідомо з яких причин законодавець вдався до такого формулювання, адже відповідно до положень ст. 85 ЦК України визначено, що непідприємницькими товариствами є товариства, які не мають на меті одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками. Варто погодитися, що за такого загального підходу відсутня потреба альтернативного використання категорій «непідприємницьке товариство» та «неприбуткової організації», адже ст. 85 ЦК України вже містить достатньо чітке визначення, що непідприємницьке товариство не має на меті отримання прибутку.

В. В. Кочин звернув увагу, що термін «непідприємницька організація» застосовано також у Законах України «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про недержавне пенсійне забезпечення», «Про державну підтримку сільського господарства», «Про телебачення та радіомовлення», «Про кооперацію» та ін.¹ Він також звернув увагу, що в цивілістичній літературі, попри класифікацію товариств на підприємницькі та непідприємницькі триває використання термінів «некомерційні» та «комерційні»². Ним обґрунтовується вірність саме законодавчого підходу тим, що «підприємництво» є ширшим поняттям ніж «комерція» (від лат. commercium – торгівля), виключною сферою якої є торгівлі та торгового обороту. Цікавим також є звернення до досвіду зарубіжних країн, де використано категорію «неприбуткова організація» («non-for-profit organization») (США).

В іншій праці В. В. Кочин зазначив, що невизначеності правового становища непідприємницьких товариств сприяло наявність різних підходів, застосованих в нормативно-правових актах. Так, ст. 52 Господарського кодексу України використовує поняття «некомерційне господарювання», а Податковий кодекс України «неприбуткової організації»³.

В. М. Кравчук визначає, що особливість правового статусу окремих видів непідприємницьких товариств встановлено спеціальними законами⁴. Такий підхід законодавця є виваженим враховуючи специфічність виконання завдань та реалізації мети створення таких товариств. Закономірно, що для вирішення завдання врегулювання відносин зі спільного управління багатоквартирним будинком було прийнято Закон України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку». В преамбулі до цього Закону визначено, що він визначає правові та організаційні засади створення, функціонування, реорганізації та ліквідації об'єднань власників жилих та нежилых приміщень багатоквартирного будинку, захисту їхніх прав та виконання обов'язків щодо спільного утримання багатоквартирного будинку. Та, нажаль, попри внесення істотних змін та доповнень до зазначеного закону, існує низка проблемних питань, які потребують свого подальшого вирішення.

Логічно, що зазначеним законом мають вирішуватися питання створення, функціонування та припинення діяльності ОСББ. Тим не менше, закон не визначає всіх процедурних питань створення такого об'єднання, що має наслідком чисельні позови до судів про визнання недійсною реєстрації таких об'єднань. Інша проблема полягає у визначенні підвідомчості таких спорів судам загальної юрисдикції чи спеціалізованим господарським чи адміністративним окружним судам.

Так, Господарським судом Львівської області у справі № 914/2721/205 вирішувався спір за позовом про визнання недійсним рішення Установчих зборів ОСББ «Мазепа-21, 25» від 27.10.2016 р.; визнання незаконним та скасування запису №14011020000001150 від 16.12.2016 про реєстрацію ОСББ «Мазепа-21, 25». Судом встановлено, що при проведенні 27.10.2016 р. Установчих зборів ОСББ, розташованих за адресою: м. Миколаїв, вул. Івана Мазепи, №21 і №25 Львівської області, мали місце процедурні порушення порядку скликання та проведення таких зборів, встановлених ст. 6 ЗУ «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» в редакції, чинній на час проведення

¹ Кочин, В. В. (2011). Визначення поняття «непідприємницька юридична особа приватного права». *Приватне право і підприємництво. Збірник наукових праць*, 10, 85-88.

² Заїка, Ю. О. (2008). *Українське цивільне право: навчальний посібник*. Київ: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 64.

³ Кочин, В.В. (2016). Теоретичні проблеми системи непідприємницьких товариств як юридичних осіб приватного права. *Актуальні проблеми правознавства*, 1, 119-122.

⁴ Коссака, В. М. (ред.) (2004). *Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України*. Київ: Істина, 66.

⁵ *Рішення у справі № 914/2721/20, 2021* (Господарський суд Львівської області). *Єдиний державний реєстр судових рішень* <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/94416760>> (2021, червень, 21).

установчих зборів ОСББ та його державної реєстрації. Зокрема, не дотримано порядок повідомлення кожного власника у письмовому вигляді під розписку чи шляхом поштового відправлення. Крім того, Протокол Установчих зборів не відповідає приписам Наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України 25.08.2015 № 203 «Про затвердження форми протоколу зборів співвласників багатоквартирного будинку» в частині зазначення загальної площі усього будинку та / або будинків, а також сумарної площі усіх власників житлових та нежитлових приміщень будинків. Але, враховуючи, що позивачами не доведено належними та допустимими доказами, що всі підписи власників у вказаних додатках результатів голосування є підробленими та не належать відповідним особам, а створення та державна реєстрація ОСББ «Мазепа-21, 25» відповідає інтересам більшості власників, процедурні порушення при проведенні установчих зборів не суттєво вплинули на результат волевиявлення більшості власників, суд відмовив у задоволенні позову.

В іншій справі, Рішенням Господарського Суду Житомирської області від 16.01.2021 р. у справі № 906/973/20¹ про визнання недійсним рішення установчих зборів та скасування державної реєстрації позовні вимоги було задоволено, відповідно визнано недійсним рішення установчих зборів ОСББ «Довженка-39» та скасовано його державну реєстрацію. Суд визнав істотним порушення процедури голосування на установчих зборах. Оскільки з 233 осіб до 77 було застосовано процедуру опитування, до протоколу загальних зборів мали бути додані листки письмового опитування. Однак, до матеріалів справи такі листки додано не було.

Господарський суд Дніпропетровської області, відмовляючи в подібній справі в задоволенні вимог про визнання недійсним рішення загальних зборів співвласників об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, виходив з того, що підставами для визнання недійсними рішень загальних зборів учасників (акціонерів, членів) юридичної особи можуть бути: 1) невідповідність рішень загальних зборів нормам законодавства; 2) порушення вимог закону та / або установчих документів під час скликання та проведення загальних зборів; 3) позбавлення учасника (акціонера, члена) юридичної особи можливості взяти участь у загальних зборах². На думку суду для визнання недійсним рішення загальних зборів товариства необхідно встановити факт порушення цим рішенням прав та законних інтересів учасника товариства. Оскільки за результатами розгляду справи факт такого порушення не встановлено, господарський суд не має підстав для задоволення позову. Суд також виходив з того, що необхідна сукупність зазначених обставин, на чому наголошено в Постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у № 911/1798/18 від 02.05.2019 року та Постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у справі №910/21845/16 від 4 грудня 2018 року.

Наразі судовою практикою вирішення таких справ було визначено правову позицію, згідно якої не всі порушення законодавства, допущені під час скликання та проведення загальних зборів юридичної особи, є підставами для визнання недійсними прийнятих ними рішень: 1) суд має оцінити наскільки порушення могли вплинути на прийняття загальними зборами відповідного рішення, а також встановлює факт порушення цим рішенням прав і законних інтересів учасника товариства (Постанова Верховного Суду України у справі № 902/1413/15 від 26.10.2016 року; Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у справі № 925/973/17 від 24 жовтня 2018 року); 2) необхідно встановити факт порушення цим рішенням прав та законних інтересів учасника товариства, відповідно, якщо за результатами розгляду справи факт такого порушення не встановлений, господарський суд не має підстав для задоволення позову (Постанова Верховного Суду у справі № 927/699/17 від 21.03.2018 року; Постанова Верховного Суду у справі № 916/375/17 від 20.03.2018 року; Постанова Верховного Суду у справі № 910/22291/16 від 28.03.2018 року); 3) судом можуть бути визнані недійсними лише ті рішення загальних зборів, які порушують права учасника та/або його законні інтереси (Постанова Верховного Суду у справі № 904/9431/15 від 27.03.2018 року; Постанова Верховного Суду у справі № 914/1968/16 від 12.04.2018 року; Постанова Верховного Суду у справі № 920/888/17 від 17.04.2018 року).

Ст. 6 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» 2015 року було доповнено положеннями щодо передачі документів колишніми балансоутримувачами будинку

¹ Рішення у справі № 906/973/20, 2021 (Господарський суд Житомирської області). Єдиний державний реєстр судових рішень <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/94415890>> (2021, червень, 21).

² Рішення у справі № 904/1376/20, 2020 (Господарський суд Дніпропетровської області). Єдиний державний реєстр судових рішень <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92990241>> (2021, червень, 21).

новоствореному ОСББ. Це істотно захистило права та інтереси ОСББ, оскільки виготовлення таких документів коштує дорого. Так, згідно зазначеної статті колишній балансоутримувач багатоквартирного будинку або особа, яка здійснювала управління багатоквартирним будинком до створення об'єднання, у тримісячний строк з дня державної реєстрації об'єднання забезпечує передачу йому примірника технічної та іншої передбаченої законодавством документації на будинок, а також документа, на підставі якого багатоквартирний будинок прийнято в експлуатацію, технічного паспорта і планів інженерних мереж. У випадку відсутності документації на багатоквартирний будинок колишній балансоутримувач багатоквартирного будинку або особа, яка здійснювала управління багатоквартирним будинком до створення об'єднання, протягом півроку з дня державної реєстрації об'єднання відновлює її за власний рахунок. Нажаль, відкритим залишилося питання практичної реалізації цього положення, адже негативні наслідки для порушника цього припису законом не передбачено, в т. ч. і у випадку відсутності у нього коштів на виготовлення таких документів. Існує прогалина щодо передання документації, печатки, ключів та ін. від попереднього голови ОСББ новообраному. Так, Рішенням Хортицького районного суду м. Запоріжжя (провадження № 2/337/57/2021)¹ від 17 березня 2021 року за позовом ОСББ «Воронезька 16» до ОСОБА_1 про зобов'язання вчинити певні дії, встановлено, що попередній Голова ОСББ не передав новообраному Голові Статут ОСББ, печатку ОСББ, всі договори (цивільно-правові та ін.), документи, ключі від підвалу та даху будинку ОСББ, речі та предмети, які стосуються діяльності та належать ОСББ, проектно-кошторисну документацію зі схемами влаштування внутрішньобудинкових мереж водопостачання, каналізації, центрального опалення, тепло-, газо-, електропостачання тощо, акти державної комісії про приймання житлового будинку в експлуатацію, паспорти ліфтового господарства та ін. Судом відмовлено в задоволенні позовних вимог через неможливість відповідачем здійснення передачі зазначених позивачем документів через відсутність таких документів у відповідача.

Зважаючи на той факт, що такими діями попереднього Голови ОСББ порушуються права та інтереси ОСББ, відповідно, його учасників, відбувається перешкоджання здійсненню його діяльності та завдається матеріальна шкода, це питання мало б бути вирішене нормативно шляхом внесення відповідних доповнень до Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку».

В подібній справі Рішенням від 31.12.2009 року Києво-Святошинський районний суд Київської області у Справі № 2-157/10 задовольнив вимоги позивача про зобов'язання вчинити дії: передати у розпорядження ОСББ «Янтар» документи та печатку ОСББ «Янтар»².

У справі № 335/8234/20³ за позовом про визнання особи членом ОСББ «Зелений двір 7-а» судом було винесене рішення про відмову в задоволенні позовних вимог. Судом визначено, що відповідач в судовому засіданні не оспорує членство позивача. Пропозиція відповідача позивачеві укласти договір на певних умовах, з якими не погоджується інша сторона, сама по собі не свідчить про застосування до позивача будь-якого виду дискримінації. Суд виходить з того, що дискримінація не може підпадати під вказану ситуацію у вигляді підписання договору на утримання будинку.

В. В. Кочин у дисертаційній роботі визначив, що спеціальне законодавство практично не передбачає можливості захисту прав учасників непідприємницьких товариств⁴. Так, регламентовані окремі права на звернення до суду, зокрема, право на оскарження рішень загальних зборів (ч. 8 ст. 10 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку»). Водночас, загальні положення про можливість судового оскарження рішень загальних зборів учасником товариства (ч. 5 ст. 98 ЦК України) не застосовуються на практиці. Так, Постановою Верховного Суду України (судова палата у цивільних справах) від 19.10.2016 р. встановлено,

¹ Рішення у справі № 2/337/57/2021, 2021 (Хортицький районний суд м. Запоріжжя). Єдиний державний реєстр судових рішень <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95826179>> (2021, червень, 21).

² Рішення у справі № 2-157/10, 2009 (Києво-Святошинський районний суду Київської області). Єдиний державний реєстр судових рішень <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/45619878>> (2021, червень, 21).

³ Рішення у справі № 335/8234/20, 2020 (Орджонікідзевський районний суд м. Запоріжжя). Єдиний державний реєстр судових рішень <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/94053998>> (2021, червень, 21).

⁴ Кочин, В. В. (2021). Цивільні відносини у непідприємницьких товариствах та установах: теоретико-правові засади адаптації законодавства України до Acquis ЄС: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. Київ: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 303-304.

що на відносини щодо оскарження дій чи бездіяльності зборів компетенція суду згідно вимог ст. 16 ЦК України не поширюється, оскільки дані питання стосуються внутрішньо статутної діяльності цієї організації. З цього слідує, що внутрішньостатутна діяльність юридичної особи не охоплюється поняттям правовідношення, з чого слідує неюридичний характер такого спору. На переконання В. В. Кочина такі спори є юридичними, оскільки стосуються суб'єктивних прав та обов'язків, вони мають переходити до господарської юрисдикції. Така позиція підтверджена Рішенням Великої Палати Верховного Суду від 18.01.2018 р. у справі № 904/2796/17 (щодо визнання недійсним рішення установчих зборів ОСББ)¹. Нажаль, існує й інша позиція, за якою спір в юридичній особі не є корпоративним, а тому не відноситься до господарської юрисдикції (Рішення Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 23.01.2018 у справі № 925/1321/16 (щодо визнання недійсними рішення ОСББ)².

Висновки. Наведені аргументи та матеріали судових справ свідчать, що попри врегулювання правового становища об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (ОСББ) як суб'єкта цивільного права в спеціальному законі, останній не є довершеним у вирішенні питань особливостей правового регулювання процедури створення такої юридичної особи, зокрема, допустимості істотних порушень процедури створення, що є підставою для судового скасування рішень установчих зборів та державної реєстрації такого суб'єкта; внутрішніх відносин, питання правового режиму майна ОСББ, особливо власного майна юридичної особи, яким остання може нести матеріальну відповідальність по зобов'язанням юридичної особи; особливостей ліквідації ОСББ як юридичної особи, що визначає напрямки подальшого наукового аналізу та внесення пропозицій з удосконалення чинного національного законодавства України, яке визначає правове становище ОСББ як суб'єкта цивільного права, а відповідно, як суб'єкта цивільних відносин.

References:

1. *Tsyvilnyi kodeks Ukrainy, 2003* (Verkhovna Rada Ukraine) [The Civil Code of Ukraine 2003 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Information of the Verkhovna Rada of Ukraine] <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>> (2021, June, 21). [in Ukrainian].
2. Kochyn, V. V. (2011). *Vyznachennia poniattia «nepidpriemnytska yurydychna osoba pryvatnoho prava»* [Definition of "non-entrepreneurial legal entity of private law"]. *Pryvatne pravo i pidpriyemnytstvo. Zbirnyk naukovykh prats* [Private law and entrepreneurship. Collection of scientific works], 10, 85-88. <http://law.nau.edu.ua/images/Nauka/Repozitarij/KGPP_Kafedra_gospodarskogo_Prava_i_procesu/90.pdf> (2021, June, 21). [in Ukrainian].
3. Zaika, Y. O. (2008). *Ukrainske tsyvilne pravo* [Ukrainian civil law]. Kyiv: Pravova yednist. [in Ukrainian].
4. Kochyn, V. V. (2016). *Teoretychni problemy systemy nepidpriemnytskykh tovarystv yak yurydychnykh osib pryvatnoho prava* [Theoretical problems of the system of non-entrepreneurial companies as legal entities of private law]. *Aktualni problemy pravoznavstva* [Actual problems of jurisprudence], 1, 119-122. [in Ukrainian].
5. Kossak, V. M. (ed.) (2004). *Naukovo-praktychnyi komentar Tsyvilnoho kodeksu Ukrainy* [Scientific and practical commentary on the Civil Code of Ukraine]. Kyiv: Istyna. [in Ukrainian].
6. *Rishennia u spravi № 914/2721/20, 2021* (Hospodarskiy sud Lvivskoi oblasti) [Decision in case № 914/2721/20, 2021 (Commercial Court of Lviv Region)]. *Yedynyy derzhavnyy reyestr sudovykh rishen* [Unified state register of court decisions] <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/94416760>> (2021, June, 21). [in Ukrainian].
7. *Rishennia u spravi № 906/973/20, 2021* (Hospodarskiy sud Zhytomyrskoi oblasti). [Decision in case № 906/973/20, 2021 (Commercial Court of Zhytomyr region)]. *Yedynyy derzhavnyy reyestr sudovykh rishen* [Unified state register of court decisions] <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/94415890>> (2021, June, 21). [in Ukrainian].
8. *Rishennia u spravi № 904/1376/20, 2020* (Hospodarskiy sud Dnipropetrovskoi oblasti). [Decision in case № 904/1376/20, 2020 (Commercial Court of Dnipropetrovsk region)]. *Yedynyy derzhavnyy reyestr sudovykh rishen* [Unified state register of court decisions] <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92990241>> (2021, June, 21). [in Ukrainian].
9. *Rishennia u spravi № 2/337/57/2021, 2021* (Khortytskyi raionnyi sud m. Zaporizhzhia) [Decision in case № 2/337/57/2021, 2021 (Khortytsky District Court of Zaporizhzhia)]. *Yedynyy derzhavnyy reyestr sudovykh rishen* [Unified state register of court decisions] <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95826179>> (2021, June, 21). [in Ukrainian].

¹ Рішення у справі № 904/2796/17, 2018 (Великої Палати Верховного Суду). *Єдиний державний реєстр судових рішень* <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/73598967>> (2021, червень, 21).

² Рішення у справі № 925/1321/16, 2018 (Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду). *Єдиний державний реєстр судових рішень* <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/71829024>> (2021, червень, 21).

10. *Rishennia u spravi № 2-157/10, 2009* (Ordzhonikidzevskiy raionnyi sud m. Zaporizhzhia). [Decision in case № 2-157/10, 2009 (Ordzhonikidze District Court of Zaporizhzhia)]. *Yedyni derzhavnyi reiestr sudovykh rishen* [Unified state register of court decisions] <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/45619878>> (2021, June, 21). [in Ukrainian].
11. *Rishennia u spravi № 335/8234/20, 2020* (Ordzhonikidzevskiy raionnyi sud m. Zaporizhzhia). [Decision in case № 335/8234/20, 2020 (Ordzhonikidze District Court of Zaporizhzhia)]. *Yedyni derzhavnyi reiestr sudovykh rishen* [Unified state register of court decisions] <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/94053998>> (2021, June, 21). [in Ukrainian].
12. Kochyn, V. V. (2021). Tsyvilni vidnosyny u nepidpriemnytskykh tovarystvakh ta ustanovakh: teoretyko-pravovi zasady adaptatsii zakonodavstva Ukrainy do Acquis YeS [Civil relations in non-entrepreneurial societies and institutions: theoretical and legal bases of adaptation of the legislation of Ukraine to Acquis EU]: *dysertatsiya na zdobuttya naukovooho stupenya doktora yurydychnykh nauk* [dissertation for the degree of Doctor of Laws]. Kyiv: Research Institute of Private Law and Entrepreneurship named after Academician FG Burchak NAPRN of Ukraine. [in Ukrainian].
13. *Rishennia u spravi № 904/2796/17, 2018* (Velyka Palata Verkhovnoho Sudu). [Decision in case № 335/8234/20, 2020 (Grand Chamber of the Supreme Court)]. *Yedyni derzhavnyi reiestr sudovykh rishen* [Unified state register of court decisions] <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/73598967>> (2021, June, 21). [in Ukrainian].
14. *Rishennia u spravi № 925/1321/16, 2018* (Verkhovnyi Sud u skladi kolehii suddiv Kasatsiinoho hospodarskoho sudu). [Decision in case № 335/8234/20, 2020 (The Supreme Court of Ukraine is a panel of judges of the Commercial Court of Cassation)]. *Yedyni derzhavnyi reiestr sudovykh rishen* [Unified state register of court decisions] <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/73598967>> (2021, June, 21). [in Ukrainian].